

ΣΟΥΖΑΝ ΑΜΠΟΥΛΧΑΒΑ

ΤΑ ΠΡΩΙΝΑ
ΣΤΗΝ ΤΖΕΝΙΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ:

Όλγα Γκαρτζονίκα

*Για τη Νάταλι
και τον Σείφ*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

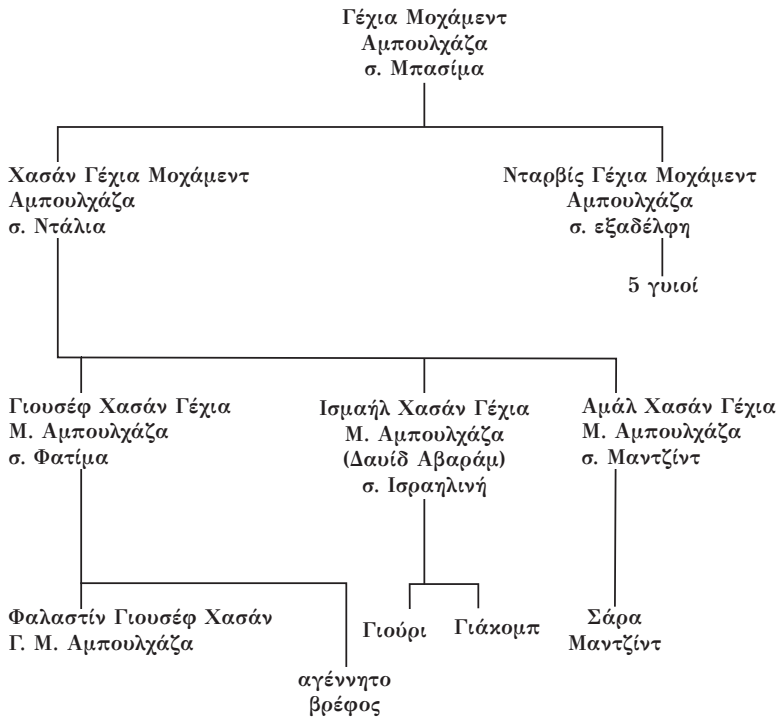
	Οικογενειακό δένδρο	13
	Προοίμιο	
15		
	I. ΕΛ ΝΑΚΜΠΑ	17
	(η καταστροφή)	
1	Η Συγκομιδή	19
2	Άρι Πέρλσταϊν	27
3	Η Σκάρτη Βεδουίνα	33
4	Κατά Το Φευγιό	47
5	«Ίμπνι! Ίμπνι!»	67
6	Η Επιστροφή του Γιέχια	73
7	Γεννιέται η Αμάλ	89
	II. ΕΛ ΝΑΚΣΑ	93
	(η οπισθοδρόμηση)	
8	Όσο ο Ωκεανός και Όλα τα Ψάρια Του	95
9	Ιούνης στην Τρύπα της Κουζίνας	104
10	Σαράντα Ημέρες Μετά	125
	III. ΤΟ ΣΗΜΑΔΙ ΤΟΥ ΔΑΥΙΔ	147
11	Ένα Μυστικό, Σαν Πεταλούδα	149

ΣΟΥΖΑΝ ΑΜΠΟΥΛΧΑΒΑ

12	Γιουσέφ, ο Γυιός	152
13	Ο Όμορφος Δαίμονας του Μοσέ	155
14	Γιουσέφ, ο Άνδρας	159
15	Γιουσέφ, ο Κρατούμενος	161
16	Τα Αδέλφια Συναντιούνται Ξανά	166
17	Γιουσέφ, ο Μαχητής	168
18	Πίσω από την Πρώτη Σειρά των Δένδρων	169
19	Ο Γιουσέφ Φεύγει	183
20	Ήρωες	189
21	Ξεφτισμένες Άκρες	194
22	Αφήνοντας την Τζενίν	212
23	Το Ορφανοτροφείο	226
	IV. ΕΛ ΓΚΟΥΡΜΠΑ (ο ξενιτεμός)	257
24	Αμερική	259
25	Το Τηλεφώνημα από τον Γιουσέφ	272
	V. ΑΛΜΠΗ ΦΙ ΜΠΕΪΡΟΥΤ (η καρδιά μου στη Βηρυτό)	279
26	Ματζίντ	281
27	Το Γράμμα	301
28	«Ναι»	308
29	Αγάπη	309
30	Μια Ιστορία Αιώνια	312
31	Φιλαδέλφεια, Πάλι	322
32	Μια Αιώνια Ιστορία, Αιώνια Ανείπωτη	331
33	Κρίμα το Έθνος	337
34	Αβοήθητη	346
35	Ο Μήνας των Λουλουδιών	350
36	Γιουσέφ, ο Εκδικητής	361

ΤΑ ΠΡΩΙΝΑ ΣΤΗΝ ΤΖΕΝΙΝ

VI. ΕΛΛΙ ΜΠΑΙΝΑ	365
<i>(αυτό που είναι ανάμεσά μας)</i>	
37 Μια Γυναίκα Φτιαγμένη από Τοίχους	367
38 Εδώ, Εκεί και Πέρα	373
39 Το Τηλεφώνημα από τον Δαυίδ	386
40 Ο Δαυίδ και Εγώ	391
41 Το Δώρο του Δαυίδ	404
42 Ο Αδελφός μου, ο Δαυίδ	
413	
VII. ΜΠΑΛΑΝΤΙ	417
<i>(η χώρα μου)</i>	
43 Δρ. Άρι Πέρλσταϊν	419
44 Κράτα με, Τζενίν	434
VIII. ΝΙΧΑΓΙΑ Ο ΜΠΙΝΤΑΓΙΑ	459
<i>(ένα τέλος και μια αρχή)</i>	
45 Για την Αγάπη των Θυγατέρων	461
46 Κομμάτια του Θεού	471
47 Γιουσέφ, το Τίμημα της Παλαιστίνης	475
Σημείωμα της συγγραφέως	479
Γλωσσάριο	483
Αναφορές	489

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Τζενίν

2002

Η ΑΜΑΛ ΗΘΕΛΕ ΝΑ ΚΟΙΤΑΞΕΙ ΚΑΛΥΤΕΡΑ τα μάτια του στρατιώτη, αλλά η κάννη του αυτόματου τουφεκιού του, που πίεζε το μέτωπό της, δεν την άφηνε. Ωστόσο, βρισκόταν αρκετά κοντά του, ώστε να διακρίνει πως φορούσε φακούς επαφής. Φαντάστηκε τον στρατιώτη να σκύβει προς έναν καθρέφτη για να βάλει τους φακούς στα μάτια του, πριν ντυθεί το πρωί για να πάει να σκοτώσει. *Είναι περίεργα, συλλογίστηκε, τα πράγματα που σκέφτεσαι όταν βρίσκεσαι ανάμεσα στη ζωή και στον θάνατο.*

Αναρωτήθηκε εάν οι επίσημοι θα εξέφραζαν τη λύπη τους για τον «τυχαίο» θάνατό της, εκείνης, μιας Αμερικανίδας πολίτιδος. Ή εάν η ζωή της απλώς θα έφτανε στο αποκορύφωμά της μέσα στην οργή για τις «παράπλευρες απώλειες».

Μια μοναχική σταγόνα ιδρώτα κατηφόρισε από το φρύδι του στρατιώτη προς το πλάι του προσώπου του. Ανοιγόκλεισε τα μάτια του έντονα. Το επίμονο βλέμμα της τον έκανε να νιώθει άβολα. Είχε σκοτώσει ξανά

στο παρελθόν, ποτέ όμως κοιτάζοντας κατάματα το θύμα του. Η Αμάλ το αντιλήφθηκε αυτό και ένωσε την αναστατωμένη ψυχή του στο μέσο του μακελειού γύρω τους.

Περίεργο, σκέφτηκε πάλι, δεν φοβάμαι τον θάνατο. Ίσως επειδή ήξερε, από τα μάτια του στρατιώτη που τρεμόπαιζαν, πως θα ζούσε.

Έκλεισε τα μάτια της, αναγεννημένη, με το κρύο ατσάλι να εξακολουθεί να πιέζει το μέτωπό της. Οι ικεσίες της μνήμης την τράβηξαν πίσω στο παρελθόν και ακόμη πιο παλιά, σε ένα σπιτικό που δεν γνώρισε ποτέ.

I.

ΕΛ ΝΑΚΜΠΑ' (η καταστροφή)

I Η "αποφράδα ημέρα" της καταστροφής του παλαιστινιακού λαού (1948), όταν 750.000 Παλαιστίνιοι (το 54% του λαού, που αποτελούσε το 85% των κατοίκων της χώρας) εκδιώχθηκαν από 531 πόλεις και χωριά προς τις γειτονικές χώρες. (Σ.τ.Ε.)

ΕΝΑ
Η Συγκομιδή
1941

ΚΑΤΑ ΤΟ ΜΑΚΡΙΝΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ, πριν προελάσει η ιστορία επάνω στους λόφους και συντρίψει το παρελθόν και το μέλλον, πριν αρπάξει ο άνεμος τη γη από τη μία της γωνία και ξετινάξει από επάνω της το όνομα και την ταυτότητά της, πριν γεννηθεί η Αμάλ, ένα μικρό χωριό ανατολικά της Χάιφας ζούσε ήσυχα από τα σύκα και τις ελιές, με ανοιχτά σύνορα και λιακάδα.

Ήταν ακόμη σκοτάδι, μόνο τα μωρά κοιμούνταν, όταν οι χωρικοί του Έιν Χοντ προετοιμάζονταν για την πρωινή σαλάτ, την πρώτη από τις πέντε καθημερινές προσευχές. Το φεγγάρι κρεμόταν χαμηλά, σαν μια πόρπη που θηλύκωνε γη και ουρανό, μια απλή φλούδα υπόσχεσης, ντροπαλή για την πληρότητά της. Αγουροξυπνημένα μέλη τεντώνονταν, το νερό απομάκρυνε πιτσιλιστά τον ύπνο, ελπιδοφόρα μάτια άνοιγαν. Το ουαντού, ο τελετουργικός καθαρισμός πριν τη σαλάτ, έστελνε μουρμουρητά της σεχάντε στην πρωινή ομίγλη, καθώς εκατοντάδες ψίθυροι διακήρυσσαν τη μοναδικότητα του Αλλάχ και την πίστη στον προφήτη του, τον Μωάμεθ. Σήμερα όλοι προσεύχονταν έξω και

με ιδιαίτερη ευλάβεια, γιατί ξεκινούσε το μάζεμα της ελιάς. Είναι καλύτερα να σκαρφαλώνεις τους βραχώδεις λόφους με καθαρή συνείδηση, σε μια τόσο σημαντική κατάσταση.

Μ' αυτόν τον τρόπο, με μια αυγινή ορχήστρα από μικρές ζουούλες, τριζόνια και πουλιά που ξυπνούσαν –σύντομα θα ακολουθούσαν και οι πετεινοί– οι σκιές των χωρικών διαγράφονταν από το φεγγάρι πάνω στα χαλάκια προσευχής. Ζητούσαν πολύ απλά συγχώρεση για τις αμαρτίες τους, ενώ κάποιοι προσεύχονταν μια επιπλέον ρούκα. Με τον ένα ή με τον άλλον τρόπο, ο καθένας έλεγε: «Κύριε μου, Αλλάχ, ας γίνει σήμερα το θέλημά Σου. Η υποταγή και η ευγνωμοσύνη μου είναι δικά Σου», πριν κινήσουν προς τα δυτικά, προς τους δεντρόκηπους, σηκώνοντας τα πόδια ψηλά στα βήματά τους, για να αποφύγουν τα τσιμπήματα των κάκτων.

Κάθε Νοέμβριο η εβδομάδα της συγκομιδής έφερνε νέο δυναμισμό στο Έιν Χοντ, και ο Γιέχια, ο Αμπού Χασάν, τον ένιωθε στα κόκαλά του. Έφευγε νωρίς από το σπίτι με τους γιουούς του, καλοπιάνοντάς τους με την ελπίδα που είχε κάθε χρόνο, ότι θα ξεκινούσαν πριν από τους γείτονες. Αλλά οι γείτονες είχαν παρόμοιες ιδέες, και η συγκομιδή ξεκινούσε περίπου στις 5 το πρωί.

Ο Γιέχια στράφηκε συνεσταλμένα προς τη γυναίκα του, τη Μπασίμα, που ισορροπούσε το κοφίνι με τις αδιάβροχες λινάτσες και τις κουβέρτες στο κεφάλι της και ψιθύρισε, «Ουμ Χασάν, του χρόνου να ξυπνήσουμε πριν από αυτούς. Θέλω μόνο να ξεπεράσω μία ώρα

τον Σάλεμ, αυτόν τον ξεδοντιάρη γερο-λεχρόιτη. Μόνο μία ώρα».

Η Μπασίμα σήκωσε ψηλά τα μάτια. Ο άνδρας της είχε κάθε χρόνο την ίδια φαεινή ιδέα.

Καθώς ο σκοτεινός ουρανός ενέδιδε στο φως, οι ήχοι του θερισμού του ευγενούς καρπού υψώνονταν από τους ξασπρισμένους από τον ήλιο λόφους της Παλαιστίνης. Ο ήχος από τα ραβδιά των αγροτών που χτυπούσαν τα κλωνάρια, το θρόισμα των φύλλων, ο θόρυβος του καρπού που έπεφτε στις παλιές λινάτσες και τις κουβέρτες, που είχαν απλωθεί κάτω από τα δένδρα. Καθώς μοχθούσαν, οι γυναίκες τραγουδούσαν μπαλάντες αιώνων και τα μικρά παιδιά έπαιζαν, με τις μαμάδες τους να τα μαλώνουν όταν μπλέκονταν στα πόδια τους.

Ο Γιέχια σταμάτησε για να τρίψει τον πιασμένο σβέρκο του. *Κοντεύει να μεσημεριάσει, σκέφτηκε, παρατηρώντας τον ήλιο να πλησιάζει στο ζενίθ.* Μούσκεμα στον ιδρώτα, ο Γιέχια στάθηκε όρθιος στη γη του, ένας ρωμαλέος άνδρας με ασπρόμαυρο κεφιγιέ τυλιγμένο στο κεφάλι του, με το στρίφωμα της κελεμπίας του χωμένο στη ζώνη του, όπως συνήθιζαν οι φελάχοι. Επιθεώρησε το μεγαλείο γύρω του. Βρυώδες πράσινο χορτάρι κατηφόριζε σε αυτούς τους λόφους, πάνω από τους βράχους, γύρω και επάνω στα δένδρα. Οι πεζούλες σανασίλ, για την επιδιόρθωση μερικών από τους οποίους είχε βοηθήσει τον παππού του, σκαρφάλωναν ελικοειδώς τους λόφους. Ο Γιέχια στράφηκε για να παρατηρήσει τον Χασάν και τον Νταρβίς, των οποίων οι θωρακικοί μύες πάλλονταν κάτω από τις κελεμπίες

τους σε κάθε τίναγμα των ραβδιών τους, για να ρίξουν τις ελιές. *Τα αγόρια μου!* Η υπερηφάνεια φούσκωσε την καρδιά του Γιέχια. *Ο Χασάν δυναμώνει, παρά τα αδύναμα πνευμόνια του. Δόξα τον Αλλάχ.*

Οι γιοιόι εργάζονταν στις αντίθετες πλευρές κάθε δένδρου, όσο η μητέρα τους τους ακολουθούσε, τραβώντας τις κουβέρτες με τις φρέσκες ελιές, που θα εκθλίβονταν αργότερα, την ίδια μέρα. Ο Γιέχια μπορούσε να διακρίνει τον Σάλεμ να μαζεύει τη σοδειά του στο διπλανό ελαιώνα. *Ξεδοντιάρη γερο-λεχρίτη*, χαμογέλασε ο Γιέχια, αν και ο Σάλεμ ήταν μικρότερος από εκείνον. Στην πραγματικότητα, ο γείτονας του χαρακτηριζόταν πάντα από μια σοφία και μια γεροντική υπομονή, που αναδύονταν από το πρόσωπο του, το οποίο ήταν αργασμένο από τα πολλά χρόνια που λάξευε ξύλα ελιάς στην ύπαιθρο. Είχε γίνει Χατζής Σάλεμ μετά το προσκύνημά του στη Μέκκα και ο νέος τίτλος του προσέδιδε μια ωριμότητα, που ξεπερνούσε την ηλικία του Γιέχια. Κατά το βραδάκι, οι δύο φίλοι θα κάπνιζαν μαζί ναργιλέ διαφωνώντας για το ποιός είχε εργαστεί σκληρότερα και ποιού οι γιοιόι ήταν δυνατότεροι. «Θα πας στην κόλαση με τέτοια φέματα, γέρο», θα έλεγε ο Γιέχια, φέρνοντας το μαρκούτσι στα χείλη του.

«Γέρο; Εσύ είσαι μεγαλύτερος από εμένα, τρελό-γερε», θα απαντούσε ο Σάλεμ.

«Τουλάχιστον εγώ έχω όλα μου τα δόντια».

«Καλά. Φέρε το τάβλι, για να σου αποδείξω για μια ακόμη φορά ποιός είναι καλύτερος».

«Εντάξει, ψεύτη ξεδοντιάρη, αρρωστιάρη γιυέ του πατέρα σου».

Τα παιχνίδια τάβλι επάνω από γουργουριστούς ναργιλέδες θα έλυναν αυτή την ετήσια διαφωνία, και θα έπαιζαν με πείσμα, μέχρι να στείλουν οι γυναίκες τους κάποιον να τους φωνάξει για πολλοστή φορά.

Ικανοποιημένος από την πρωινή πρόοδο, ο Γιέ-χια έκανε την τορ σαλάτ και κάθισε στην κουβέρτα, όπου η Μπασίμα είχε τακτοποιήσει τις φακές και το μακλουμπέ με αρνί και σάλτσα γιαουρτιού. Δίπλα είχε ετοιμάσει άλλο γεύμα για τους μετανάστες βοηθούς, που δέχτηκαν με ευγνωμοσύνη την προσφορά της.

«Τρώμε!», φώναξε στον Χασάν και τον Νταρβίς, που είχαν μόλις ολοκληρώσει τη δεύτερη σαλάτ της ημέρας.

Καθισμένοι γύρω από τον αχνιστό δίσκο με το ρύζι και τα μικρότερα πιάτα με τις σάλτσες και τα τουρσιά, η οικογένεια περίμενε τον Γιέχια να κόψει το φωμί εις το όνομα του Αλλάχ. «Μπισμιλάχ αραχμάν αραχίμ», ξεκίνησε, και τα αγόρια ακολούθησαν, απλώνοντας πεινασμένοι τα χέρια για να πιάσουν το ρύζι φτιάχνοντας το μπουκιές με το γιαούρτι.

«Δεν υπάρχει καλύτερη μαγείρισσα από εσένα, γιούμα!» Ο κόλακας Νταρβίς ήξερε πώς να εξασφαλίσει την εύνοια της Μπασίμα.

«Ο Αλλάχ να σε ευλογεί, γιιέ μου». Του χαμογέλασε διάπλατα και σέρβιρε ένα τρυφερό κομμάτι κρέας στην πλευρά του, επάνω στον δίσκο με το ρύζι.

«Κι εγώ;» διαμαρτυρήθηκε ο Χασάν.

Ο Νταρβίς έγειρε στο αυτί του μεγαλύτερου αδελφού του, πειραχτικά: «Εσύ δεν είσαι ευγενικός με τις κυρίες».

«Πάρε, καλέ μου», η Μπασίμα έκοψε ένα ακόμη κομμάτι καλό φαχνό για τον Χασάν.

Το γεύμα τέλειωσε γρήγορα, χωρίς το σύνηθες χασομέρι επάνω από τα χαλάου και τον καφέ. Είχαν πολύ δουλειά ακόμη μπροστά τους. Η Μπασίμα γέμιζε τα μεγάλα κοφίνια της, τα οποία οι βοηθοί θα μετέφεραν στο ελαιοτριβείο. Το καθένα από τα αγόρια της έπρεπε να πατήσει το δικό του μερτικό ελιάς την ημέρα της σοδειάς, ειδάλλως το λάδι μπορεί να τάγκιζε.

Πριν επιστρέφουν, όμως, έκαναν μια προσευχή.

«Ας ευχαριστήσουμε πρώτα τον Αλλάχ για τη γενναιοδωρία του», πρόσταξε ο Γιέχια, βγάζοντας ένα παλιό Κοράνι από την τσέπη του ντισντάσε του. Το Ιερό Βιβλίο ανήκε στον παππού του, που είχε αναστήσει αυτούς τους ελαιώνες πριν από αυτόν. Αν και ο Γιέχια δεν ήξερε να διαβάζει, του άρεσε να κοιτάζει την όμορφη καλλιγραφία, ενώ απήγγειλε από μνήμης τις σούρες. Τα αγόρια έσκυψαν τα κεφάλια, ακούγοντας ανυπόμονα τον πατέρα τους να ψέλνει στίχους του Κορανιού και μετά κατέβηκαν γοργά τον λόφο, αφού πήραν την άδεια του πατέρα τους να πάνε στο ελαιοτριβείο.

Η Μπασίμα σήκωσε ένα κοφίνι ελιές στο κεφάλι της, έπιασε με το κάθε χέρι από μια υφαντή τσάντα με τα πιατικά και τ' απομεινάρια του φαγητού και κατέβηκε τον λόφο μαζί με τις άλλες γυναίκες, που ισορροπούσαν στάμνες και υπάρχοντα στα κεφάλια τους, αφράτες και στητές. «Ο Αλλάχ μαζί σου, Ουμ Χασάν», φώναξε ο Γιέχια στη γυναίκα του.

«Επίσης, Αμπού Χασάν», του αποκρίθηκε. «Μην αργήσεις».

Μόνος πια, ο Γιέχια έσκυψε στο αεράκι και φύσηξε απαλά στο επιστόμιο του νέι του, νιώθοντας τη μουσική να προβάλλει από τις μικροσκοπικές τρύπες κάτω

από τα ακροδάχτυλά του. Ο παππούς του του είχε μάθει να παίζει αυτό το αρχαίο πνευστό, και οι μελωδίες του έδιναν στον Γιέχια μια αίσθηση των προγόνων του, των αναρίθμητων συγκομιδών, της γης, του ήλιου, του χρόνου, της αγάπης και όλων όσων ήταν αγαθά. Όπως πάντα, με την πρώτη νότα ο Γιέχια ανασήκωνε τα φρύδια επάνω από τα κλειστά βλέφαρα, σαν να παρέμενε διαρκώς έκπληκτος από τη μαγεία που μπορούσε να δημιουργήσει το απλό, χειροποίητο νέι από την ανάσα του.

Αρκετές εβδομάδες μετά τη συγκομιδή, το παλιό φορτηγό του Γιέχια ήταν φορτωμένο. Είχε λίγο λάδι, αλλά κυρίως αμύγδαλα, σύκα, μια ποικιλία εσπεριδοειδών και λαχανικών. Ο Χασάν τοποθέτησε τα σταφύλια από επάνω, για να μην πατηθούν.

«Θα προτιμούσα να μην πας τόσο μακριά, μέχρι την Ιερουσαλήμ», είπε ο Γιέχια στον Χασάν. «Η Τουλκαρέμ απέχει μόλις μερικά χιλιόμετρα και η βενζίνη κοστίζει. Ακόμη και η Χάιφα είναι πιο σιμά, και οι αγορές τους είναι το ίδιο καλές. Και δεν ξέρεις ποιός σκύλας γιος Σιωνιστής κρύβεται πίσω από τους θάμνους ή ποιός μπάσταρδος Βρετανός θα σε σταματήσει. Γιατί να κάνεις τέτοιο ταξίδι;» Όμως ο πατέρας γνώριζε ήδη τον λόγο. «Θα κάνεις όλον αυτόν τον δρόμο για να συναντήσεις τον Άρι;»

«Γιάμπα, του έδωσα τον λόγο μου πως θα πάω», αποκρίθηκε κάπως παρακλητικά ο Χασάν στον πατέρα του.

«Τί να κάνουμε, είσαι άνδρας πια. Πρόσεχε στον δρόμο. Φρόντισε να δώσεις στη θεία σου ότι χρειάζεται από το φορτηγό σου και πες της να μας

επισκεφτεί σύντομα», είπε ο Γιέχια, μετά φώναξε στον οδηγό, που ήταν γνωστός σε όλους και του οποίου τα χαρακτηριστικά μαρτυρούσαν την κοινή τους καταγωγή. «Πήγαινε με την προστασία του Αλλάχ, παιδί μου».

«Ο Αλλάχ να σου δίνει χρόνια, Άμμο Γιέχια».

Ο Χασάν φίλησε το χέρι του πατέρα του και μετά το μέτωπό του, πράξεις σεβασμού που πλημμύρισαν τον Γιέχια με αγάπη και υπερηφάνεια.

«Ο Αλλάχ να σου χαμογελά και να σε προστατεύει όλες σου τις μέρες, γιέ μου», είπε, καθώς ο Χασάν σκαρφάλωνε στην καρότσα του φορτηγού.

Καθώς απομακρύνονταν, ο Νταρβίς κάλπασε δίπλα τους με τον Γκανούς, το αγαπημένο αραβικό του φαρί. «Έλα να παραβγούμε. Σου δίνω μια ώρα αβάντα, γιατί το φορτηγό κουβαλάει μεγάλο φορτίο», προκάλεσε τον Χασάν.

«Άντε να παραβγείς με τον άνεμο, Νταρβίς. Ταιριάζει καλύτερα στην ταχύτητά σου, παρά αυτό το σαράβαλο. Προχώρα, θα σε συναντήσω στην Ιερουσαλήμ, στο σπίτι της Άμτο Σάλμα».

Ο Χασάν παρακολούθησε τον μικρότερο αδελφό του να απομακρύνεται σαν τον άνεμο χωρίς σέλα, με το μαντίλι του, τη χάτα, σφιχτά δεμένο στο κεφάλι του, με τις λυτές άκρες του ν' αρπάζονται από τον άνεμο πίσω του. Ο Νταρβίς ήταν ο καλύτερος ιππέας σε ακτίνα μιλίων, ίσως ο καλύτερος της χώρας. Και ο Γκανούς ήταν το ταχύτερο άλογο που είχε δει ποτέ ο Χασάν.

Κατά μήκος του σκονισμένου δρόμου, η γη απλωνόταν με τη γαλήνη της υπαίθρου, γοητευμένη με τα αρώ-

ματα των ανθών των εσπεριδοειδών και της άγριας χέννας. Ο Χασάν άνοιξε το δισάκι που του γέμιζε κάθε μέρα η μάνα του, τσίμπησε μια μπουκιά από το κολλώδες συνονθύλευμα από φαγητά και το έφερε μέχρι τη μύτη του. Το μύρισε όσο βαθιά του επέτρεπαν τα ασθματικά του πνευμόνια. Το οξυγόνο διαχύθηκε στις φλέβες του, καθώς άνοιγε ένα από τα κρυφά βιβλία που τον είχε δασκαλέψει να μελετήσει η κυρία Πέρλσταϊν, η μητέρα του Άρι.